

การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะศึกษาพฤติกรรมการคล้อยตามของเด็กไทยตามระดับอายุและเพศ โดยเสนอรูปแบบของการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลหาค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การทดสอบความแตกต่างของค่ามัชฌิมเลขคณิตเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเซฟเพ และการทดสอบค่า t สามารถสรุปผลของการวิจัยตามสมมติฐานที่เสนอได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 "เด็กชายมีการคล้อยตามมากขึ้นตามลำดับ จากอายุ 9 ปี จนถึงอายุ 14 ปี และเริ่มลดลงเมื่ออายุ 15 ปี"

ผลการวิจัย สนับสนุนสมมติฐานในส่วนที่พบ ว่าเด็กชายมีพฤติกรรมการคล้อยตามมากขึ้นตามลำดับจากอายุ 9 ปี ถึง อายุ 12 ปี แต่ไม่สนับสนุนสมมติฐานในอายุที่พฤติกรรมการคล้อยตามลดลง คือพบว่าพฤติกรรมการคล้อยตามจะลดลงหลังจากอายุ 12 ปี แสดงว่าการคาดคะเนว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบไทยที่เน้นเรื่องให้เด็กทำตามผู้ใหญ่ จะมีผลทำให้การคล้อยตามของเด็กขยายออกไปในระดับอายุที่สูงกว่าเด็กในวัฒนธรรมตะวันตกไม่เป็นเช่นนั้น ทั้งนี้อาจหมายความว่า การอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยในนครหลวง ได้มีการสนับสนุนให้เด็กเป็นตัวตนของตนเองทัดเทียมกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในวัฒนธรรมตะวันตก และผลการวิจัยพบว่า เด็กชายในอายุต่างกันมีพฤติกรรมการคล้อยตามแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ (ตามตารางที่ 4) และจากการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการคล้อยตามของเด็กชายที่มีอายุต่างกัน พบว่าเด็กชายในระดับอายุ 11 ปี และ 12 ปี ต่างก็มีพฤติกรรมการคล้อยตามมากกว่าเด็กชายในระดับอายุ 14 ปี และ 15 ปี (ตามตารางที่ 5) ผลการวิจัยเป็นไปตามที่แบส (Bass 1961 อ้างในจินตนา 2523 : 8) กล่าวไว้ว่าในช่วงก่อนวัยรุ่นผู้

ที่มีอายุน้อยมักมีโอกาสน้อยตามได้ง่ายกว่าผู้ที่มีอายุมาก และผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของฮอฟแมน (Hoffman 1972 : 6876-B), คอสแตนโซ และชอว์ (Costanzo and Shaw 1966 : 960-978), อิสโก วิลเลียม และฮาร์วี (Iscoe, William and Harvey 1964:963-978) และเบอเรนดา (Berenda 1950 : 327-339) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุน้อย จะมีพฤติกรรมการคล้อยตามสูงขึ้นตามระดับอายุและเริ่มลดลงเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น และเนื่องจากความหลากหลายในการแบ่งระดับอายุที่ผู้วิจัยแต่ละท่านนำมาใช้ในการศึกษา จึงทำให้ผลการวิจัยในบางส่วนไม่สอดคล้องกันทีเดียวนัก

จากผลการวิจัยพบว่าเด็กชายมีพฤติกรรมการคล้อยตามเพิ่มขึ้นตามลำดับจากอายุ 9 ปี จนถึง 12 ปี และเริ่มลดลงเมื่ออายุ 13 ปี คล้ายคลึงกับข้อค้นพบในการศึกษาของคอสแตนโซและชอว์ (Costanzo and Shaw 1966 : 965-975) ที่ได้ศึกษาการคล้อยตามในเด็กกลุ่มอายุตั้งแต่ 7-21 ปี แบ่งกลุ่มทดลองเป็น 7-9 ปี, 11-13 ปี, 15-17 ปี และ 19-21 ปี ผลการศึกษาพบว่าการคล้อยตามเพิ่มขึ้นตามระดับอายุ สูงสุดที่อายุ 11-13 ปี และเริ่มลดลงหลังจากนั้น โดยเขาได้สรุปว่าระดับอายุและการคล้อยตามมีความสัมพันธ์กันเชิงเส้นโค้ง ซึ่งผลการศึกษาของผู้วิจัยมีความสอดคล้องใกล้เคียงกับผลการวิจัยของคอสแตนโซและชอว์ แต่ไม่สอดคล้องในช่วงอายุที่เด็กมี พฤติกรรมการคล้อยตามลดลง อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้ไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อิสโก วิลเลียม และฮาร์วี (Iscoe, Williams and Havey 1963 : 963-978) เอลเลน และนิวสตัน (Allen and Newstan 1972 : 18-30) และสตรัสเบิร์กและวิกเก้น (Strassberg and Wiggen 1973: 61-66) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างจะมีพฤติกรรมการคล้อยตามลดลงตามระดับอายุและกลับเพิ่มขึ้นเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น

อธิบายข้อค้นพบของการวิจัยครั้งนี้ได้ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพียาเจ (Piaget 1954 : 95-100) ในการวิเคราะห์แนวทางการเรียนรู้กฎในการเล่นเกมส์ (Rules of the game) เขาพบว่าเด็กเล็ก ๆ จะไม่ได้รับการจูงใจด้วยกฎเกณฑ์ แต่จะใช้กฎเกณฑ์เพิ่มขึ้นทีละน้อย เด็กจะผ่านขั้นก่อนมีสังคม คือยึด

ตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) เป็นขั้นที่ไม่คล้อยตามกฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งอยู่ในช่วงระหว่างอายุ 5-8 ปี และเด็กจะเพิ่มการรับรู้ถึงกฎเกณฑ์ของสังคม เพิ่มขึ้นทีละน้อย เมื่อถึงช่วงก่อนวัยรุ่น (11-13 ปี) เด็กจะหันจากวงจรของครอบครัวและมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมมากขึ้น และจะเข้าใจความหมายของกฎเกณฑ์ของสังคมดีขึ้น ต้องการการยอมรับจากสังคม ต้องการให้ผู้อื่นพอใจ จึงไม่เป็นตัวของตัวเอง มีพฤติกรรมคล้อยตามเพิ่มขึ้นซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับระดับพัฒนาการทางจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบิร์ก เด็กในวัยนี้จัดอยู่ในขั้นพัฒนาการระดับที่ 2 คือ ระดับมีจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ (Conventional level) ซึ่งแบ่งเป็น 2 ขั้น คือ ขั้นที่ 3) การทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (The Interpersonal Concordance) ในขั้นนี้บุคคลไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ชอบคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่นโดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน ขั้นที่ 4) การทำตามกฎเกณฑ์และระเบียบสังคม (The Law and Order Orientation) บุคคลจะทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดให้ (Kohlberg 1976 อ้างในทิพยวรรณ กิติวิบูลย์ 2522 : 18) และเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นเด็กจะมีพฤติกรรมคล้อยตามลดลง ทั้งนี้เนื่องจากเด็กในระยะเข้าสู่วัยรุ่นจะมีความต้องการความถูกต้อง (Need of accuracy) เพิ่มขึ้น (Hoving Hamm and Galvin 1969 cited by Allen and Newstan 1972 : 18-30) จึงเป็นสาเหตุให้เด็กในวัยนี้มีการคล้อยตามลดลง เนื่องจากสิ่งที่เขาคล้อยตามในการศึกษาคั้งนี้ไม่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง

และจากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่าพฤติกรรมการคล้อยตามลดลงเมื่ออายุ 13 ปี นั้นแตกต่างจากข้อค้นพบในวัฒนธรรมตะวันตกที่พบว่าเด็กจะมีพฤติกรรมการคล้อยตามสูงสุดเมื่ออายุ 13 ปี แล้วจึงลดลงหลังจากนั้น สาเหตุที่ผลการวิจัยครั้งนี้ไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น เมื่อพิจารณาถึงเหตุผลในด้านพัฒนาการทางจริยธรรมอาจกล่าวได้ว่า เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างเด็กชายอเมริกันกับกลุ่มตัวอย่างเด็กไทยมีพัฒนาการทางจริยธรรมต่างกัน ดังที่ โฮลสไตน์ (Holstein 1976 อ้างใน ดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจุบัน 2520 : 178) ได้ทำการวิจัยแบบระยะ 3 ปี พบว่าเมื่ออายุ 13

ปีนั้น เด็กหญิงส่วนใหญ่มีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในชั้นที่ 3 ส่วนเด็กชายอยู่ในชั้นที่ 2 แต่เมื่อวัดอีกครั้งเมื่ออายุ 16 ปี วัยรุ่นชายส่วนใหญ่อยู่ในชั้นที่ 4 และวัยรุ่นหญิงอยู่ในชั้นที่ 3-5 ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจันทึก (2520 : 178) ที่ศึกษาจริยธรรมของเยาวชนไทย กลุ่มตัวอย่างชายหญิงอายุ ตั้งแต่ 11-25 ปี จำนวน 1400 คน ผลการวิจัยพบว่า ในกลุ่มรวมทั้งชายและหญิงนั้น ผู้ที่อยู่ในช่วง 11-13 ปี, 15-17 ปี และ 19-21 ปีนั้น มีคะแนนเฉลี่ยจริยธรรมไม่แตกต่างกันมากนัก และมีเบอร์เซ็นของผู้มีจริยธรรมในชั้นที่ 1 ถึง 6 เป็นปริมาณที่ใกล้เคียงกันทั้งสามช่วงอายุ โดยผู้ตอบส่วนใหญ่ในแต่ละกลุ่มมีคะแนนจริยธรรมในชั้นที่ 4 ประมาณ 50% รองลงมาอยู่ในชั้นที่ 3 (30-37%) ส่วนผู้ตอบที่มีคะแนนจริยธรรมในชั้นที่ 1 และ 2 รวมกัน กับชั้นที่ 5 และ 6 รวมกันนั้น มีจำนวนใกล้เคียงกัน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงคาดว่า กลุ่มตัวอย่างระดับอายุ 13 ปี ในการศึกษาครั้งนี้อาจจะมีความพัฒนาการทางจริยธรรมในชั้นที่ 4 ซึ่งเป็นชั้นที่เด็กจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม สูงกว่าชั้นที่ 3 คือชั้นที่เด็กชอบทำตามเพื่อนฝูง โดยไม่เป็นตัวของตัวเอง จึงเป็นสาเหตุให้กลุ่มตัวอย่างในอายุ 13 ปี มีพฤติกรรมคล้อยตามลดลงในวัยนี้

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงสนับสนุนผลการวิจัยที่พบว่า เด็กชายมีพฤติกรรมการคล้อยตามมากขึ้นตามลำดับ จากอายุ 9 ปี จนถึง 12 ปี และเริ่มลดลงเมื่ออายุ 13 ปี

สมมติฐานข้อที่ 2 "เด็กหญิงมีการคล้อยตามมากขึ้นตามลำดับจากอายุ 9 ปี จนถึง 13 ปี และเริ่มลดลงเมื่ออายุ 14 ปี"

ผลการวิจัยสนับสนุนสมมติฐานในส่วนที่ พบว่าเด็กหญิงมีพฤติกรรมการคล้อยตามมากขึ้นตามลำดับจากอายุ 9 ปี ถึง 12 ปี แต่ไม่สนับสนุนสมมติฐานในอายุที่พฤติกรรมการคล้อยตามลดลง คือพบว่าพฤติกรรมการคล้อยตามจะลดลงหลังจากอายุ 12 ปีและเด็กหญิงที่มีระดับอายุต่างกันมีพฤติกรรมการคล้อยตามแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001 (ตามตารางที่ 6) จากการเปรียบเทียบความ

แตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการคล้อยตามของเด็กหญิงที่มีอายุต่างกันพบว่าเด็กหญิงในระดับอายุ 11 และ 12 ปี ต่างก็มีพฤติกรรมการคล้อยตามมากกว่าเด็กหญิงในระดับอายุ 14 และ 15 ปี อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001 และเด็กหญิงในระดับอายุ 13 ปี มีพฤติกรรมคล้อยตามมากกว่าเด็กหญิงในระดับอายุ 15 ปี อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 (ตามตารางที่ 7) ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ คอสแตนโซและชอว์ (Costanzo and Shaw 1966 : 960-978), อีสโก วิลเลียมและฮาร์วีย์ (Iscoe, William and Harvey 1964 : 963-978) และฮอฟแมน (Hoffman 1972 : 6876-B) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการคล้อยตามสูงขึ้นตามระดับอายุ จนถึงอายุ 13 ปี และเริ่มลดลงหลังจากนั้นซึ่งผลการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการคล้อยตามในเด็กหญิง สามารถอภิปรายผลของการวิจัยได้คล้ายคลึงกับในสมมติฐานที่ 1

สมมติฐานข้อที่ 3 "เด็กหญิงมีการคล้อยตามมากกว่าเด็กชายทุกระดับอายุ"

จากผลการวิจัยสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือพบว่าเด็กหญิงมีพฤติกรรมการคล้อยตามมากกว่าเด็กชายในทุกระดับอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตามตารางที่ 8) ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ อีสโก, วิลเลียม และฮาร์วีย์ (Iscoe, William and Harvey 1963 : 963-978), ที่พบว่าเพศหญิงคล้อยตามมากกว่าเพศชายทั้งในเงื่อนไขงานที่ง่ายและงานที่ยาก และที่แอสตรสเบิร์กและวิกเก็น (Strassberg and Wiggen 1973 : 61-66), ครัชฟิลด์ (Crutchfield 1955, 191-198) ได้ศึกษาการคล้อยตามกับตัวแปรเพศพบว่าเพศหญิงคล้อยตามมากกว่าเพศชาย นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของเอนเดอร์ (Endler 1966:175-180) เกอร์ราต, วิลแฮมมี่ และคอนโนเลีย (Gerard, Wilhelmy & Conolley 1968:79-82) ภายใต้อสภาพเงื่อนไขการได้รับรางวัลและไม่ได้รับรางวัล พบว่าเพศหญิงคล้อยตามสูงกว่าในทุกเงื่อนไข และฮอลล์-แลนเดอร์, จูเลียนและฮาร์แลนด์ (Hollander, Julian & Haaland 1965: 852-858) และไรส์แทน & ชอว์ (Reitan & Shaw 1964 : 46-51) ที่ให้

ข้อสันนิษฐานว่าเพศหญิงมีพฤติกรรมการคล้อยตามสูงกว่าเพศชาย

จากการรวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับการคล้อยตามที่ศึกษาความแตกต่างระหว่างเพศ ที่มีผลต่อพฤติกรรมคล้อยตาม เอิร์ล (Eagly 1978 : 86-108) พบว่าจากงานวิจัยทั้งหมด 61 ชิ้น มีงานวิจัย 38 ชิ้น (62%) ที่รายงานว่าไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศในการคล้อยตาม 21 ชิ้น (34%) พบว่าเพศหญิงมีการคล้อยตามมากกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญ และมีเพียง 2 ชิ้น (3%) ที่พบว่าเพศชายคล้อยตามมากกว่าเพศหญิง ฟรีดแมน, คาร์ลสมิธและเซียร์ส (Freedman, Carlsmith and Sears 1970 : 322) กล่าวว่าเพศหญิงจะได้รับการถูกชักชวนและคล้อยตามได้มากกว่าเพศชาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบทบาททางเพศ (Sex role) และสถานภาพทางสังคมของเพศชายและเพศหญิง พบว่าบทบาทที่เพศหญิงในสังคมเน้นการไม่แสดงพฤติกรรมโต้ตอบ และยอมตาม ดังนั้นเมื่อเด็กหญิงเข้ามาอยู่ในสังคม เขาจะถูกฝึกให้เป็นคนคล้อยตามได้ง่ายกว่าเด็กชายเช่นเดียวกับที่วอร์เชค และคูเปอร์ (Worcheal and Cooper 1976 : 335) อธิบายความแตกต่างของการคล้อยตามระหว่างเพศว่ามีสาเหตุมาจากกระบวนการสังคมประภค ที่สอนให้เพศชายเป็นผู้มีอิสระในด้านความคิด และยืนอยู่บนขาของตนเอง ในขณะที่เพศหญิงถูกฝึกอบรมให้มีลักษณะอ่อนน้อมยอมตาม ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความแตกต่างระหว่างเพศนี้มีอิทธิพลมากจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ดังที่ เซียร์สและคณะ (Sears, et al. 1975 : 433) ทำการศึกษาความแตกต่างในการอบรมเลี้ยงดูบุตรชายและหญิง โดยการสัมภาษณ์มารดา 372 คน พบว่ามารดาให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรชายและหญิงแตกต่างกันหลายด้าน อาทิ บุตรชายจะได้รับการอนุโลมให้แสดงความก้าวร้าวมากกว่า ถูกคาดหวังให้ได้รับการศึกษาสูงกว่า ส่วนบุตรหญิงมักได้รับความรัก ความเอาใจใส่ และถูกเรียกร้องให้มีความเชื่อฟัง ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของวารินทร์ ม่วงสุวรรณ (2517) ที่พบว่า การอบรมเลี้ยงดูลูกแบบควบคุมเปรียบเทียบระหว่างเพศ เด็กหญิงจะถูกควบคุมมากกว่าเด็กชาย และเบคเคอร์ (Becker 1964 : 193-199) พบว่าบิดามารดาที่เลี้ยงดูบุตรแบบควบคุมมาก เด็กมักจะเชื่อฟังมากและยอมตามมาก

จากลักษณะการอบรมเลี้ยงดู และการคาดหวังของบุคคลที่มีต่อเพศชาย และเพศหญิงที่แตกต่างกันนี้ มีผลทำให้บทบาทของเพศหญิงเป็นคนหัวอ่อน กระทำในสิ่งที่บุคคลอื่นบอกให้กระทำและเชื่อในสิ่งที่บุคคลอื่นบอกให้เชื่อ ซึ่งแตกต่างจากเพศชายที่มีลักษณะก้าวร้าว มีความเป็นอิสระ มีอำนาจ มีความสามารถในการตัดสินใจ และมีความสามารถในการเป็นผู้นำสูงกว่าเพศหญิง (Broverman et al cited by Eagly 1978 : 86-116) และจากการศึกษาลักษณะบทบาทและสถานภาพทางสังคมของเพศชายและหญิง พบว่าเพศหญิงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ภายในกลุ่มสูงกว่าเพศชาย และรับผิดชอบที่จะคงความสัมพันธ์นั้นไว้ รวมทั้งตั้งใจที่จะแสดงว่าเห็นด้วยกับบุคคลอื่น เมื่อเห็นว่าการเห็นด้วยนั้นทำให้กลุ่มคงอยู่ได้ ดังนั้นจึงมีการโน้มเอียงไปตามสมาชิกส่วนใหญ่ในกลุ่ม (Eagly, Wood & Fishbaugh 1981 : 584-594) ดังนั้นในสถานการณ์ที่กดดันให้บุคคลคล้อยตามกลุ่ม จึงมีแนวโน้มจะพบว่าเพศหญิงคล้อยตามความคิดเห็นของสมาชิกส่วนใหญ่ในกลุ่มมากกว่าเพศชาย ในสังคมไทยก็เช่นเดียวกัน มักจะฝึกรบรณสั่งสอนเพศหญิงให้เป็นแม่บ้านสุภาพเรียบร้อยมีดม่นในประเพณี เด็กหญิงส่วนมากจึงไม่ค่อยเป็นตัวของตัวเอง มักจะต้องทำในสิ่งต่างๆ ไปโดยได้รับความเห็นชอบจากผู้ใหญ่ ซึ่งต่างจากเด็กชายจะฝึกให้มีความเป็นตัวของตัวเองมากกว่า และจากการศึกษาของแบร์รี่ (Barry 1967 : 56) ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างเพศชายและหญิงไว้ว่า ชายไทยไม่ค่อยเก็บความรู้สึกเหมือนหญิงไทย เป็นบุคคลที่ขึ้นอยู่กับเหตุผลและมักจะตัดสินใจด้วยเหตุผล ส่วนหญิงไทยเป็นพวกค่อนข้างหัวเก่าพยายามรักษานมธรรมนิยมและคุณค่าต่างๆ ไว้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมการคล้อยตามมากกว่าชายและจากเหตุผลดังกล่าวเบื้องต้น จึงสนับสนุนข้อค้นพบที่ว่าเด็กหญิงมีการคล้อยตามมากกว่าเด็กชายในทุกระดับอายุ

การเปรียบเทียบผลการวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ พบว่าพฤติกรรมการคล้อยตามของเด็กไทยจะสูงขึ้นตามระดับอายุจาก 9 ปี ถึง 12 ปี และเริ่มลดลงหลังจากนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับผลการวิจัยที่ผ่านมาในการศึกษาทางตะวันตก พบ

ความสอดคล้องใกล้เคียงกับแบบแผนของพัฒนาการเกี่ยวกับการคล้อยตามของเด็ก
ในวัฒนธรรมตะวันตก แต่พบว่าพฤติกรรมการคล้อยตามของเด็กไทยจะเพิ่มสูงสุด
เมื่ออายุ 12 ปี และลดลงหลังจากนั้น ส่วนการศึกษาในวัฒนธรรมตะวันตกส่วน
ใหญ่พบว่าพฤติกรรมการคล้อยตามจะเพิ่มขึ้นสูงสุดเมื่ออายุ 13 ปี แล้วจึงลดลง
หลังจากนั้น ความแตกต่างนี้เนื่องมาจากวิธีการศึกษา ลักษณะงานที่ใช้ เงื่อนไข
ในการทดลอง ตลอดจนเวลาที่ใช้ในการศึกษา ทั้งนี้สถานการณ์บ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลง
ไป อาจมีผลต่อวัฒนธรรมและลักษณะของคนในวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วย ดังที่
นิคอลสัน โคลและรีออคคลิน (Nicholson Cole and Rocklin 1983 cited
by Albrecht Chadwick and Jacobson 1987 :137) พบอัตราการคล้อย
ตามของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาอังกฤษ และอเมริกาต่ำกว่าที่แอสซ์ศึกษาใน
ช่วง 30 ปีที่ผ่านมา

จากการอภิปรายผลที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ระดับอายุ และเพศ มีอิทธิพล
ต่อการคล้อยตามกลุ่มของบุคคล กล่าวคือ เด็กไทยจะมีพฤติกรรมคล้อยตามเพิ่มขึ้น
ตามลำดับอายุ จนถึงอายุ 12 ปี และลดลงเมื่ออายุ 13 ปี และเด็กหญิงมีการ
คล้อยตามมากกว่าเด็กชายในทุกระดับอายุ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย